

PLANIRANJE NA LOKALNOM NIVOU U EVROPSKIM DRŽAVAMA

Branka Tošić¹, Zora Živanović², Teodora Nikolić³

Apstrakt: U radu su analizirane osnovne karakteristike planiranja na lokalnom nivou, kao i uloga lokalnog nivoa u sistemima prostornog planiranja u evropskim državama, članicama EU i onima koje to nisu. Iako je to najstariji, duboko utemeljen i najdetaljniji teritorijalni nivo, koji i dalje dobija na značaju u planiranju i upravljanju, postoje brojne neusklađenosti u funkcionisanju i realizovanju svih njegovih nadležnosti, posebno u državama sa manje razvijenim planskim sistemom. Pored pregleda zajedničkih karakteristika planiranja na lokalnom nivou - nadležnosti lokalne samouprave, osnovnih planskih dokumenta itd. u radu se ukazuje i na razlike koje se odnose na: veličinu lokalne teritorije, obaveznost planskih rešenja definisanih u planskim dokumentima višeg reda, strateški pristup u planiranju gradova, udruživanje opština, sveobuhvatni ili sektorski i problemski pristup u planiranju, primere posebnih lokalnih planskih dokumenata i sl. Značaj lokalnog nivoa u planiranju je podržan i kroz evropske istraživačke projekte. Osim ukazivanja na rezultate komparativne analize, cilj rada je da se istakne značaj evropskih preporuka i opštih smernica definisanih u kontekstu planiranja na najnižem teritorijalnom nivou, uz uvažavanje lokalnih specifičnosti, kao i da se doprinese daljoj afirmaciji i osnaživanju lokalnog nivoa u planiranju u Srbiji.

Ključne reči: lokalno planiranje, karakteristike, problemi, planovi, upravljanje, evropske države

LOCAL LEVEL PLANNING IN EUROPEAN COUNTRIES

Abstract: The paper analyzes the basic characteristics of planning at the local level, as well as the role of the local level in spatial planning systems in European countries, EU members and those that are not. Although it is the oldest, deeply rooted and most detailed territorial level, which continues to gain importance in planning and management, there are numerous inconsistencies in the functioning and realization of all its responsibilities, especially in countries with a less developed planning system. In addition to the overview of the common characteristics of planning at the local level - the competence of local self-government, basic planning documents, etc. the paper also points out the differences related to: the size of the local territory, the obligation of planning solutions defined in higher-order planning documents, strategic approach in city planning, association of municipalities, comprehensive

¹ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III Beograd; branka.tosic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0001-5360-3129

² Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III Beograd; zora.zivanovic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0003-1193-7416

³ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III Beograd; teodora.nikolic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0001-8148-5246

Rad je podržan sredstvima Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, broj ugovora: 451/03/65/2024-03/200091.

or sectoral and problem-based approach in planning, examples of special local planning documents, etc. The importance of the local level in planning is also supported through European research projects. In addition to pointing out the results of the comparative analysis, the aim of the paper is to highlight the importance of European recommendations and general guidelines defined in the context of planning at the lowest territorial level, while respecting local specificities, as well as to contribute to further affirmation and strengthening of the local level in planning in Serbia.

Key words: local planning, characteristics, problems, plans, government, European countries

UVOD

Lokalni, kao najniži teritorijalni nivo, već duže vreme se prepoznaje kao ključni faktor koji treba da odigra ulogu u realizaciji održivog razvoja evropskog prostora. Po principu supsidijarnosti, nivo koji je najbliži građanima i čiji akteri najbolje poznaju svoje područje nameće se kao najpogodniji za kompleksno sagledavanje problema, uspešnu valorizaciju potencijala i efikasnu saradnju u procesu razvoja.

U skladu sa principom supsidijarnosti, još iz Ugovora u Matrihtu (1992), EU i njene države članice sve više daju na značaju lokalnim vlastima i oslanjaju se na lokalni nivo u planiranju. Rastuće interesovanje za odlučivanje i delovanje na lokalnom nivou, kada su u pitanju konkretne aktivnosti, pokazalo se i u novom milenijumu sve aktuelnijim. Bez obzira na različit stepen ekonomskog i ukupnog održivog razvoja u državama, kao i njihovog dostignutog nivoa funkcionisanja planskih sistema, sa realizovanim reformama u odnosu između lokalnih i centralnih vlada, s jedne, do zemalja sa visoko centralizovanim sistemima upravljanja, s druge strane, EU jasno sugerise da je lokalni nivo najprimereniji za delovanje u cilju pospešivanja razvoja. U skladu sa tim, sugerise se da se uspostave veze između institucija nadnacionalnih/evropskih, nacionalnih i lokalnih zajednica (Stoustrup, 2021). Unija, takođe, sve ozbiljnije shvata lokalne vlasti kao sagovornike političarima i aktore koji za cilj imaju jačanje demokratije na lokalnom nivou. EU ubrzava napore da podrži lokalne vlasti kroz npr. decentralizaciju, regionalne i lokalne programe, lokalne aktivnosti i različite angažmane. Povećana finansijska sredstva su, takođe, usmerena na lokalni nivo u nastojanju da se potpomognu brojni programi i projekti, sa različitim stepenima uključenosti lokalnih vlasti (EK 1, 2020).

KARAKTERISTIKE SISTEMA PLANIRANJA U EVROPSKIM DRŽAVAMA

Različiti teritorijalni nivoi planiranja različito su i zastupljeni u evropskim državama. Nacionalni nivo je često nepostojeći u saveznim, odnosno većim, pretežno zapadnoevropskim, državama. Na nacionalnom nivou planska dokumenta, ako uopšte postoje, su vizionarska, strateški definisana, i uglavnom zakonski neobavezujuća za niže teritorijalne nivoe.

Afirmacija regionalnog nivoa može se prepoznati u brojnim državama, pre svega istočnoevropskim gde su planska dokumenta uglavnom obavezujuća, a nivo planiranja relativno postojan, budući da je uslov za dobijanje finansijske pomoći iz fondova EU. Nije retko da su regioni kompetentni samo za određene sektore i pojedine probleme. Ocena istraživanja je da je regionalni nivo u Evropi uglavnom "slab", jer regioni nemaju ovlašćenja u planiranju i često zavise od centralne vlasti. Regionalno planiranje je poslednjih godina čak isključeno iz sistema planiranja u nekoliko država, izuzev ako su u pitanju planovi metropola (npr. skandinavske države), tako da se planiranje svodi uglavnom na lokalni nivo.

U odsustvu nadležnosti na regionalnom nivou lokalni nivo se koristi i kao alat za planiranje regiona (Luksemburg), dok se strateško planiranje uglavnom primenjuje na nacionalnom nivou. Značaj regionalnog nivoa je dvojak (Ryser & Franchini, 2015; Getimis, et al. 2014): u nekim državama je obavezujući za niži, lokalni, teritorijalni nivo (npr. Grčka, Poljska, Turska, Srbija), a u drugim je samo usmeravajući (Finska, Velika Britanija).

Za lokalni nivo se može reći da je, kao najstariji u planskim sistemima, čvrsto i dobro utemeljen u svim evropskim državama. To je nivo koji se odnosi na operativno planiranje, vezuje se za urbano planiranje i definiše jasne principe izgradnje, korišćenja, uređenja i zaštite prostora, uključujući regulative i sva zakonski definisana pravila i postupke u vezi sa dozvolama za gradnju.

PLANIRANJE NA LOKALNOM NIVOU

Istraživanje planiranja na lokalnom nivou u evropskim državama, uključujući i one koje nisu članice EU, pokazalo je da ne postoje bitne razlike kad je reč o odgovorima na neka od pitanja. Na lokalnom nivou samouprave i lokalne institucije imaju svoje nadležnosti koje su garantovane nacionalnim zakonom/ustavom. Upravo, jedno od najznačajnijih pitanja u vezi sa planiranjem na lokalnom nivou su mogućnosti i mehanizmi upravljanja razvojem lokalne sredine (Lukić & Šećerov, 2017). Iz šire perspektive posmatrano, može se zaključiti da lokalni plan obezbeđuje vezu između nacionalnih planskih interesa i konkretnih lokalnih ciljeva. Lokalno prostorno planiranje je u nadležnosti lokalnih vlasti, što zači da one imaju slobodu da odlučuju o korišćenju zemljišta na svom području. Gradonačelnici ili lokalna samouprava organizuju pripremu lokalnih planskih i strateških razvojnih dokumenata, master planova i/ili planova metropola, ali i planova nižeg nivoa – detaljnih dokumenata koji sadrže sva pravila u vezi sa izgradnjom i korišćenjem prostora. U većini zemalja lokalno planiranje je često ograničeno na specifična područja i detaljne planove (Ryser & Franchini, 2015; Getimis, et al. 2014). Lokalne vlasti imaju dvostruku ulogu: da budu akteri u razvoju (razrađuju sopstvene lokalne javne politike) i/ili da deluju kao instrumenti za sprovođenje nacionalnih i/ili regionalnih planova i programa. Utvrđeno je da nije jednak intenzitet svih promena u planiranju na lokalnom nivou među državama; ne postoji dominantan pravac promene ("homogeni" put transformacije planiranja), već više trendova, koji odgovaraju različitim faktorima; što je jača lokalna autonomija – to je više raznolika praksa i stilovi planiranja. Vreme za realizaciju planskih dokumenata je 10 do 15 godina, ali i duže, do donošenja novih planskih dokumenata.

Zajedničke nadležnosti lokalnih samouprava u Evropi mogu se svesti na sledeće: lokalni razvoj i prostorno planiranje, izgradnja i održavanje lokalne i komunalne infrastrukture i parkova, osnovne zdravstvene usluge, predškolske usluge, obrazovne i socijalne usluge (koje nisu u nadležnosti države), zaštita životne sredine i kulturne baštine, lokalni javni prevoz, vodosnabdevanje (gde nije obezbeđeno od strane regionalnih službi), rekreacija, urbanizam i stanovanje, administrativni nadzor uređenja prostora na lokalnom nivou, naplata poreza, kao i priprema i odobravanje budžeta lokalne samouprave, zaštita područja koja su u riziku od poplava i klizišta, civilna zaštita, a ređe i (Nemačka, Holandija) zaštita potrošača, bezbednost i spoljna saradnja, briga o istorijskim i arheološkim nalazištima ali i učestvovanje u izradi regionalnih planova i sl. (ARL).

Veličina opština, odnosno jedinica lokalne samouprave (JLS) je različita. Uglavnom se svodi na naseljski nivo i zbog toga ih u tim državama ima više hiljada (Nemačka, Francuska, Španija, Češka i sl). U manjem, ali u rastućem, broju zemalja JLS su velike po površini (Norveška, Estonija, Švedska), ali i po broju stanovnika (Danska, Holandija, Albanija, Letonija, Srbija, Grčka, Belgija, Velika Britanija) i broj JLS se svodi na nekoliko stotina. U cilju decentralizacije i lakšeg planiranja ima primera da lokalne vlasti formiraju gradske ili seoske opštine sa različitim ovlašćenjima. Takođe, ima i primera da su JLS klasifikovane

Planiranje na lokalnom nivou u evropskim državama

u više grupa, u Grčkoj npr: JLS metropolitenskih centara, velike, srednje, male kopnene i planinske JLS, velike, srednje i male ostrvske JLS, i sl. (ARL). JLS mogu dalje biti podeljene na opštinske jedinice i na zajednice, odnosno mogu organizovati svoju upravu na podlokalnom nivou (npr. mesne zajednice u Srbiji, kako bi detaljnije odgovorile na specifične potrebe lokalnog stanovništva).

Generalni, master plan, je glavni politički strateški instrument za usmeravanje razvoja čitavog lokalnog područja i sadrži viziju njegovog razvoja. Plan ima sveobuhvatan karakter u smislu da integriše političke ciljeve i smernice za korišćenje zemljišta, politiku i propise JLS, ali izuzetno (npr. Finska) master plan može pokrivati samo određenu oblast JLS. Navešćemo primer Litvanije, gde generalni plan sadrži: funkcionalno zoniranje, sistem opštinskih centara, smernice za korišćenje zaštićenih područja i predela, uslove zaštite nepokretnog kulturnog nasleđa, principe razvoja infrastrukture, zemljište koje će biti dodeljeno najvažnijim objektima čija lokacija utiče na životnu sredinu i javno zdravlje (npr. aerodromi), postojeća urbanizovana i neurbanizovana područja, uslove za lokaciju maloprodaje, zemljište koje treba rezervisati za objekte od značaja za opštinu, rudarske resurse, zemljište za planirane objekte od državnog značaja, itd.

Kako se lokalni master plan, odnosno generalni urbanistički plan, još uvek fokusira na urbani razvoj, dok je ruralni uglavnom zanemaren, utvrđuju se područja za urbano širenje, područja postojećih gradova koja se transformišu ili regenerišu, kao i prirodna područja koja su zaštićena zbog vrednih ekoloških ili urbanističkih karakteristika identiteta, itd; ova rešenja su u nekim državama obavezujuća (Španija), a u drugim su samo usmeravajuća (Danska). U Belorusiji npr. master plan određuje ukupni strateški prostorni koncept grada i postavlja prioritete, ciljeve i načine za postizanje integrisanog urbanog razvoja. Fokus je na razvoju područja u okruženju naselja, funkcionalnom zoniranju, normativima korišćenja zemljišta i glavnim parametrima za izgradnju. Pored toga, postoje planovi za inženjersku, saobraćajnu i društvenu infrastrukturu. U Luksemburgu je lokalni jedini nivo koji obezbeđuje pravno obavezujuće planove za urbani razvoj – planove na osnovu kojih se konkretno upravlja aktivnostima planiranja i izgradnje. Uporedivši sa situacijom u mnogim drugim, ako ne i svim evropskim zemljama, u toj državi se razlikuju opšti planovi korišćenja zemljišta, s jedne strane i posebni građevinski planovi, s druge strane.

Ograničena fleksibilnost i dugotrajna administrativna procedura koja zahteva usvajanje novog generalnog plana, ili njegovu izmenu, dovela je do toga da neki gradovi koriste strateški pristup u planiranju umesto tradicionalnih, operativnih, instrumenata planiranja, posebno u državama sa razvijenijim sistemima planiranja (zapadnoevropske). Kritičari tradicionalnog planiranja sumnjaju u sposobnost master planova gradova, budući da se to planiranje ne prilagođava dinamici ekonomskih i socijalnih promena i na taj način se donose planovi koji imaju malo veze sa savremenim prostornim procesima (Todes, 2012). Ipak, u većini država, umesto strateškog, više je zastupljeno tradicionalno planiranje, tj. teritorijalni pristup zasnovan na korišćenju zemljišta (Ryser & Franchini, 2015; ARL).

Osim generalnih strateških lokalnih planova, lokalna vlast donosi i detaljne planove. Lokalni detaljni planovi definišu namenu površina i sva pravila građenja i korišćenja prostora. Plan je pravno obavezujući i osnov je za izdavanje građevinske dozvole. Izradu detaljnih planova, osim lokalne uprave, može pokrenuti vlasnik imovine i pripremiti ih uz odobrenje lokalne uprave (Letonija, Holandija, u kojoj se karakteriše ovakav način planiranja kao pasivno). Detaljni planovi su izvršni planski instrument, jer predstavljaju pravni ugovor između JLS i javnog ili privatnog vlasnika zemljišta. Oni određuju i označavaju granice javnih prostora, razvojnih područja, vodnih površina i sl. (Švedska). Detaljni, kao plan najnižeg nivoa, je u obavezi da poštuje uslove generalnog lokalnog plana. Postoje primeri država (Švedska) u kojima detaljan plan može da odstupa od ciljeva i principa nadređenog lokalnog plana, ali zato mora da sadrži relevantno opravdanje (Fredriksson, 2011). U slučaju da ne postoji lokalni plan za određeno područje i dalje postoji mogućnost uređenja zemljišta na

osnovu administrativne odluke koju donosi gradonačelnik (Poljska). Ima primera da svaka autonomna zajednica može utvrditi sopstvene aranžmane lokalne uprave, uvek poštujući postojanje JLS koje imaju ustavno priznanje (ARL). Zbog toga nailazimo i na različite lokalne institucije (Španija).

U decentralizovanim sistemima npr. Danska, Nemačka, Češka, posebno i u državama sa lokalnim samoupravama na naseljskom nivou, JLS se udružuju i imaju veoma bitnu ulogu u svim fazama planiranja - inicijativa, definisanje programa, implementacija. U Belgiji, takođe, je međuopštinska saradnja široko rasprostranjena u sektorima kao što su snabdevanje pijaćom vodom, upravljanje otpadnim vodama i otpadom, distribucija gasa i električne energije, komunikacije (internet, televizija), ekonomski razvoj, itd. a međuopštinska saradnja se ostvaruje i preko međuopštinskih preduzeća. Međuopštinski programi prostorne politike (Portugalija) obezbeđuju koordinaciju između regionalnih programa i planova JLS u slučaju oblasti koje zahtevaju integralno planiranje. U nekim državama postoji i Međuopštinski plan urbanizacije, koji obezbeđuje referentni okvir za primenu urbanih politika, kao što su režim korišćenja zemljišta i kriterijumi transformacije namene zemljišta. Lokalni i međuopštinski prostorni planovi moraju da prate nadležne strateške smernice definisane u programu regionalne prostorne politike.

Postoji više primera posebnih vrsta lokalnih planova. Poseban plan lokalne samouprave je plan koji objedinjuje generalni i detaljni plan, čiji je zadatak planiranje razmeštaja objekata sa značajnim prostornim uticajem ako lokacija takvog objekta nije određena generalnim planom (npr. u Estoniji). Interesantan je francuski primer obaveznih dokumenata, urbanističkih planova putovanja, od 1986. godine, vezanih za aglomeracije sa više od 100.000 stanovnika, koji imaju za cilj da unaprede organizaciju putovanja i transporta i smanje upotrebu automobila u gradu. Posebna vrsta plana je lokalni plan revitalizacije (Poljska, od 2015), u kojem je dozvoljeno definisanje dodatnih propisa u odnosu na „standardni“ lokalni plan (pravila usklađivanja novih zgrada sa postojećim; detaljni propisi koji se odnose na fasade zgrada i opremu javnih prostora, uključujući koncepte organizovanja saobraćaja; ograničenja za specifične oblike maloprodaje; zahtevane kapacitete tehničke infrastrukture i javnih usluga i sl. ARL).

ZNAČAJ PLANIRANJA NA LOKALNOM NIVOU U EVROPI

Navedene su karakteristike planiranja na lokalnom nivou, ali i razlozi zbog kojih države pokušavaju da daju prednost lokalnom nivou u planiranju i upravljanju. U tekstu koji sledi dato je još nekoliko činjenica u prilog ponovnoj afirmaciji lokalnog planiranja.

Česte finansijske, ekonomske i socijalne krize utiču da većina evropskih nacionalnih vlada prihvata da budućnost Evrope bude poverena lokalnoj i regionalnoj vlasti, koji su „bliže“ svojim građanima i bolje poznaju suštinske probleme i potencijale svojih područja. Ove teritorijalne jedinice imaju kapacitet da podrže razvojne projekte na svojim teritorijama i da uspostave punu saradnju sa nacionalnim vladama i evropskim institucijama u cilju stvaranja optimalnih uslova za održiv i inkluzivan rast. Kao najstarija i najkompleksnija organizacija lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi, Savet Evrope za opštine i regione (CEMR) takođe ističe značaj uloge nižih teritorijalnih nivoa u Evropi u upravljanju i planiranju (Schuster & Vallier, 2007).

Favorizovanje lokalnog teritorijalnog nivoa u procesu planiranja potvrđeno je i rezultatima ESPON projekta, npr. „Evropa (samodovoljnih) manjih gradova“ (ET, 2050), čiji se istraživački scenario razvoja zasniva na pretpostavci da će doći do drastičnog porasta cene energenata i sve većeg uticaja klimatskih promena, što će za posledicu imati potrebu za sve bržom „dekarbonizacijom“ ekonomije i okretanje lokalnim resursima i novom odnosu prema potrošnji energenata.

Prema istraživanjima planskih sistema u više navrata, npr. ESPON, 2006, izvestan broj država je svrstan u dva od četiri sistema planiranja u kojima dominira lokalni pristup - tradicija urbanizma, prepoznata u mediteranskim državama, s jedne, i nezanemarljiv broj država u kojima dominira planiranje namene zemljišta na lokalnom nivou zoniranjem, što podrazumeva nešto veće prostorne obuhvate, s druge strane (Češka, Velika Britanija, Irska, delom i Španija, Portugalija, Belgija, Luksemburg).

U isto vreme, međutim, postavlja se pitanje postojanja i uspešnosti funkcionisanja lokalnih organizacija i kapaciteta lokalne samouprave u definisanju i rešavanju problema u prostoru. Lokalna samouprava u EU najčešće nema dovoljno kapaciteta da ostvari zahtevanu održivost razvoja, usled, pre svega, sledećih ograničenja (Wieliczka, et al., 2021): nedovoljan budžet; ograničen broj mera koje ne pokrivaju sve vrste potreba različitih lokalnih područja; zainteresovani lokalni akteri nemaju dovoljno moći da aktivno učestvuju u regionalnoj, lokalnoj i ruralnoj politici; neke države članice EU nemaju mnogo slobode u oblikovanju razvojnih programa lokalnih područja i sl. Ne postoji zajednička vizija o tome kako bi EU trebalo da se angažuje i ojača nadležnosti lokalnih vlasti, što je delimično posledica veoma različitih konteksta u državama i uticaja sa centralnog nivoa. Štaviše, ne postoji jasno razumevanje šta znači pravo „osnaživanje“ lokalnih vlasti u smislu reformi upravljanja, uključujući osnaživanje institucija, finansiranja, autonomnosti i odgovornosti.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

U vezi sa svim navedenim problemima u planiranju na lokalnom nivou i funkcionisanju lokalnog nivoa vlasti, Evropa sa raspoloživim instrumentima treba da: 1) obezbedi političke i upravljačke podsticaje za osnaživanje lokalnih vlasti, 2) razvije sveobuhvatnu strategiju za jačanje institucionalnog kapaciteta lokalnih vlasti, 3) ojača procese za institucionalno učenje i upravljanje znanjem i 4) bolje iskoristi saradnju sa lokalnim vlastima partnerskih zemalja (EK 2, 2016).

Obim podrške EU osnaživanju lokalnih vlasti je sve veći i Unija je uglavnom iskoristila prilike koje su se za to ukazale, kako u zrelijim političkim okruženjima, tako i u zemljama koje su tek u početnom stadijumu reformi, gde nacionalni modeli upravljanja i dalje dominiraju. Nameri EU da osnaži lokalni nivo doprineo je proces nacionalne decentralizacije i/ili reforme regionalnog razvoja, čime se u isto vreme, proširuju uloge, odgovornosti, tj. nadležnosti lokalnih vlasti. Unija usmerava podsticanje sistemskih reformi kroz povećana izdvajanja sredstava sa centralnog nivoa i povećanje udela poreza koji se lokalnom nivou ostavlja na raspolaganje. Drugo, EU takođe pokreće manje projekte, intervenišu u dokumentima lokalnog ekonomskog razvoja, doprinosi ubrzavanju otvaranja novih radnih mesta čime se povećava budžet. Lokalne vlasti su sve više i formalno prepoznate u politici i planiranju, kao poseban akter sa sopstvenim opštim nadležnostima i povezanim skupom zakonski utvrđenih uloga i odgovornosti.

Rad na jačanju lokalnih nadležnosti u osnovi je političko pitanje, budući da lokalne vlasti nastoje da prisvoje više moći, što, po pravilu, izaziva protivljenje centralnih aktera koji se pribojavaju da će time biti oslabljen njihov autoritet. Bez obzira na to, većina evropskih zemalja je formalno izrazila posvećenost decentralizaciji i osnaživanju lokalnog nivoa, budući da je tranzicija ka uravnoteženijim sistemima upravljanja na više nivoa u početnoj fazi i još uvek je nedovoljno stabilna. Međutim, u manje povoljnom okruženju, samostalni projekti, posebno oni sa dugoročnom vizijom o progresivnom jačanju lokalnih vlasti i promeni nacionalnih okvirnih uslova mogu da se završe samo kao strateška opcija, odnosno formalna preporuka, bez stvarne realizacije. U okviru kreiranja novih stručnih modela u oblasti razvoja lokalnog planiranja potrebno je dati značaj (Vukonjanski, 2020): boljem informisanju i digitalizaciji planiranja razvoja na lokalnom nivou koji se odnose na efikasniji sistem integralnog planiranja lokalnog razvoja, s jedne, kao i prikladnom modelovanju logistike planiranja lokalnog razvoja u smislu permanentnog edukovanja planera i uloge eksternih eksperata u pružanju edukativne i projektne pomoći, s druge strane.

Glavni ciljevi zajedničkog evropskog pristupa su proširenje primene modela razvoja pod vodstvom lokalne zajednice (EK 2, 2016): lokalne zajednice bi trebalo da razvijaju integrisane pristupe od najnižeg prema najvišem teritorijalnom nivou; potrebno je izgraditi kapacitet lokalne zajednice i stimulisati inovaciju, preduzetništvo i sposobnost za promene, što će se postići podsticanjem razvoja i otkrivanjem neiskorištenog potencijala unutar lokalnih zajednica; treba promovisati vlast lokalne zajednice, paralelno sa težištem ka decentralizaciji velikih gradova, gde će se u malim i srednjim gradovima prema principu supsidijarnosti, formirati novi modeli upravljanja. Tako će doći do realizovanja čvršćeg lokalnog identiteta, a tome će doprineti izrada i usklađenost lokalnih planskih i strateških dokumenata, kao i njihovo sprovođenje i praćenje uz primenu evropskih indikatora razvoja. Pravo građana da učestvuju u donošenju odluka o svim pitanjima od značaja za razvoj JLS moguće je neposredno ostvariti na lokalnom nivou. Samoorganizovanost, horizontalna i vertikalna povezanost lokalnog sa višim teritorijalnim nivoima, odnosno „bottom-up” pristup, jačanje zajednice, na osnovu lokalnih potencijala treba da bude u težištu planiranja.

LITERATURA

- ARL Academy for Territorial Development in the Leibniz Association. Country profiles | ARL-International Preuzeto 10. aprila 2024 sa <https://www.arl-international.com/>
- ESPON 2.3.2. (2006). Governance of Territorial and Urban Policies From EU to Local Level. Third Interim Report.
- ET2050 (2013). Territorial Scenarios and Visions for Europe. ESPON, EU.
- EK 1 - Evaluation of EU Support to Local Authorities in Enlargement and Neighbourhood Regions (2010-2018). Final Report – Vol. IV – December 2020. Preuzeto 10. aprila 2024. sa https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/e9c53d67-7f38-4174-b03c-b6f137284fc3_en?filename=la_eval_-_executive_summary_en.pdf
- EK 2 - Evropska komisija – Kohezion politika EU za razdoblje od 2014-2020 – lokalni razvoj pod vodstvom Zajednice; Preuzeto 10. aprila 2016. sa http://www.community_hr
- Fredriksson, C. (2011) Planning in the 'New Reality' – Strategic Elements and Approaches in Swedish Municipalities. Doctoral disertation, Royal Institute of Technology, School of Architecture and the Built Environment, Stockholm: KTH Preuzeto 10. aprila 2024. sa <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:450243/FULLTEXT01.pdf>
- Getimis, P., Reimer, M. & Blotevogel, H. H. (2014). Spatial planning systems and practices in Europe. A comparative perspective on continuity and changes (Conclusions). Edited by Mario Reimer, Panagiotis Getimis and Hans Heinrich Blotevogel, Routledge, pp. 278-305.
- Lukić, B., & Šećerov, V. (2017). Planiranje na lokalnom nivou – organizacija, upravljanje, razvoj. Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd.
- Ryser, J., & Franchini, T. (2015). IMPP - International manual of planning practice. Common ground of planning and practice and innovative departures, ISOCARP, 10-73.
- Schuster, W., & Vallier, F. (2007) Local and Regional Government, CCRE, CEMR. Preuzeto 14. aprila 2024. sa https://www.ccre.org/docs/Local_and_Regional_Government_in_Europe_EN.pdf
- Stoustrup, S. W. (2021). The re-coding of rural development rationality: tracing EU Governmentality and Europeanisation at the local level. European planning studies. Preuzeto 15. marta 2022. sa <https://doi.org/10.1080/09654313.2021.2009776>
- Todes, A. (2012). New forms of spatial planning? Linking spatial planning and infrastructure. Journal of Planning Education and Research. 32 (4): 400-414.
- Vukonjanski, I. (2020). Sistemi planiranja lokalnog razvoja – efekti i trendovi. Megatrend revija, 17 (1): 27-44
- Wieliczka, B., Kurdyś-Kujawska, A., & Florianczyk, Z. (2021). EU Rural Policy's Capacity to Facilitate a Just Sustainability Transition of the Rural Areas. Energies, 14, 5050. Preuzeto 14. aprila 2022. sa <https://doi.org/10.3390/en14165050>